

Stf justitieombudsmannen
Cecilia Nordenfelt**Kritik mot Polismyndigheten i Västerbottens län, som inte erbjudit en person som omhändertagits för berusning möjligheten att underrätta närstående om frihetsberövandet**

Beslutet i korthet: Den som har omhändertagits för berusning ska som huvudregel få tillfälle att underrätta närstående om var han eller hon befinner sig. Det är polisens sak att på eget initiativ informera om och erbjuda den möjligheten. Om ordnings- eller säkerhetsskäl hindrar att den omhändertagne själv tar kontakten, ska personen tillfrågas om han eller hon vill att man från polisens sida lämnar underrättelsen. Det som förekommit ska dokumenteras.

Polismyndigheten i Västerbottens län kritiseras för att inte ha uppfyllt sina skyldigheter i frågan om underrättelse till närstående.

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA klagomål mot Polismyndigheten i Västerbottens län. Han anförde bl.a. följande.

Han blev omhändertagen den 15 april 2012 enligt lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m.m. (LOB). Han ifrågasätter inte omhändertagandet i sig utan hur han blev behandlad av polisen. Det våld som användes vid tillfället var inte befogat. Ingen kan ha uppfattat honom som aggressiv. Polisen vred hans högra hand, som opererats för ett tag sedan. Han bad på sina bara knän att poliserna skulle byta till den andra handen. Det kändes som att de gjorde så för att det skulle göra ont. På polisstationen insåg han att hans fästmö behövde få reda på att han blivit omhändertagen, annars skulle hon kanske gå ut och leta och få panik när han var försvunnen. Han bad nästan gråtande om att få ringa till fästmön eller att polisen själv skulle ringa, men polisen vägrade. Han blev också otrevligt bemött i samband med att han skulle släppas. Han anser vidare att det var fel att en vän till honom [BB] blev omhändertagen vid tillfället.

Utredning

Handlingar hämtades in från Polismyndigheten i Västerbottens län. I protokollet över omhändertagandet finns antecknat att AA luktade sprit från andedräkten och

att anledningen till ingripandet var att han inte kunde ta hand om sig och antogs utgöra en fara för sig själv. Vidare anges följande.

AA har varit väldigt otrevlig mot entrépersonal på Allstar då han blev nekad inträde. AA blir vid flertalet tillfällen avvisad jämte PL 13 av o-vakt. Till slut blir AA omhändertagen enligt PL 13. När polis kommer på plats omvandlas PL 13 till LOB då AA är kraftfullt berusad och ej kan förstå de enklaste instruktioner. AA har svårt att göra sig förstådd i tal och upprepar sig hela tiden.

Av protokollet framgår att AA sattes in i arresten den 15 april 2012 kl. 02.05 och frigavs kl. 08.45.

Polismyndigheten i Västerbottens län anmodades att göra en utredning och yttra sig över vad som hade framförts i anmälan. Polismyndigheten (länspolismästaren CC) anförde bl.a. följande.

Berörda befattningshavares synpunkter angående ingripandet mot AA samt vistelsen i polisens arrestavdelning

De aktuella befattningshavarna har ombetts att lämna en skriftlig redogörelse över sina iakttagelser i samband med det aktuella ingripandet.

Polisassistent DD har i ett pm beskrivit hur de kallades till Allstars och hur de där fick kontakt med ordningsvakterna som beskrev sina iakttagelser av AA och [BB]. DD beskriver att han försökte förklara för de båda att de skulle lämna platsen och anledningen till det, båda vägrade att inse och hörsammade inte uppmaningen från polismännen. Under diskussionen upprepar sig AA och [BB] flera gånger och uppvisar ett kraftfullt berusat tillstånd varför polismännen beslutade sig för att omhänderta dem enligt LOB. DD informerade båda om anledningen till omhändertagandet, både innan de sätter sig i polisbilen samt under färden in till polisstationen.

Vidare beskriver DD hur AA avvisiterades och sedan fördes till en cell. Han beskriver att de med ett enkelt ledgrepp för honom till cellen, något ytterligare våld användes inte. Efter att AA satts in i cellen görs samma procedur, utan problem, med [BB].

Angående att AA ska ha bett om att få ringa sin flickvän uppger DD att vare sig han eller de andra i patrullen fick någon sådan fråga av honom.

Polisassistent EE beskriver att han inte var delaktig i omhändertagandet av AA, han talade med en person som sade sig vara kompis med den som ordningsvakterna omhändertagit. Under deras samtal ser EE hur hans kollegor omhändertar två personer och sätter in dem i polisbilen.

Inne i arrestavdelningen avvisiterades de båda intagna och när den ena av dem ska föras till cellen uppger EE att den intagne då säger att han har ont i en av sina handleder och att han opererat den. EE anger att han var extra varsam med mannens handled samt att inget vridmoment sker med handleden. På väg till cellen skriker mannen högt något i stil med "akta handen" varpå EE svarar något liknande "men skärp dig, jag rör dig knappt".

EE uppger vidare att han inte har någon minnesbild av att någon av de omhändertagna skulle ha bett om att få kontakta någon anhörig.

Polisassistent FF uppger att polispatrullen beslutar sig för att omhänderta AA och [BB] enligt LOB och att de utför skyddsvisitation på dem och sedan placerar dem i polisbilen. Han uppger vidare att de använde ett obetydligt våld i samband med detta, de greppade runt handlederna för att säkerställa skyddsvisitationen.

FF uppfattade att de båda omhändertagna skrattade och tyckte att polismännen gjorde sig löjliga som omhändertagit dem.

När det gäller förfrågan om att få ringa flickvännen uppger FF att han inte har någon minnesbild av att ha fått en sådan fråga och att han i så fall brukar tillgodose en sådan förfrågan om situationen inte gör det hela oskäligt.

Arrestantvakten GG skriver att hans minnesbild inte är den bästa av den aktuella kvällen/natten, på grund av hög arbetsbelastning. Han beskriver vidare att det inte gick att ha något vettigt samtal med de båda och att AA "inte kunde bete sig" på morgonen trots att han "fått nyktra till sig" i cirka 7 timmar.

Kommissarie/vakthavande befäl HH uppger att när det gäller detta specifika ärende kan han inte erinra sig om att mannen krävt att få ringa sin flickvän. Han anger vidare att under vissa helger så kan ett 20–30-tal personer vara omhändertagna varför det är svårt att minnas det aktuella fallet.

Jourhavande förundersökningsledare JJ skriver att han kom till arbetsplatsen på morgonen och att han då beslutade om att AA skulle frigges och att det var arrestantvakten KK som skötte frigivandet.

Arrestantvakten KK uppger att han arbetade dagpass och fick i uppdrag att frisläppa de personer som under natten omhändertagits enligt LOB. Han samtalade med AA och som han minns det var han arg över att ha blivit omhändertagen. Han förklarade för AA att om han skulle lugna ner sig så skulle frisläppandet av honom gå fortare och att han skulle följa de ordningsregler som finns i arresten. AA gick med på förutsättningarna men vägrade sedan att följa ordningsreglerna varför KK fann sig tvungen att leda tillbaka honom till cellen. Han använde ett enkelt ledgrepp, AA gick lugnt tillbaka till cellen och protesterade bara verbalt. KK uppger vidare att eventuella skador på AA:s hand omöjligt kan ha uppstått i samband med att han leddes tillbaka till cellen utan snarare kan ha uppkommit då AA under drygt 45 minuter under natten slog i den massiva ståldörren till sin cell.

Anmälan till Rikspolisstyrelsens internutredningsverksamhet

Den 12 juni 2012 överlämnades en anmälan gällande misshandel samt tjänstefel till Rikspolisstyrelsens internutredningsverksamhet med anledning av uppgifterna i remissen från JO. Tillsammans med anmälan överlämnades även den dokumentation som fanns i det aktuella ärendet. T.f. chefsåklagare LL vid Riksenheten för polismål beslutade att inleda förundersökning och det hölls målsägandeförhör med AA och [BB].

Den 20 augusti 2012 beslutade LL att lägga ned förundersökningen med motiveringen att ytterligare utredning inte kan förväntas leda fram till att brott kommer att kunna styrkas.

Polismyndighetens bedömning

När det gäller AA:s påstående om att han inte fått tillfälle att underrätta sin fästmö om omhändertagandet anser polismyndigheten inte att utredningen i ärendet visar att AA uppgett detta till de befattningshavare som varit i kontakt med honom. Ingen av de aktuella befattningshavarna har kunnat erinra sig att AA skulle ha framfört önskemål om att få kontakta sin fästmö.

Även om ett sådant påstående skulle framförts vill polismyndigheten betona det som stadgas i 3 § häktesförordningen, dvs. att en intagen ska få tillfälle att underrätta närstående om var han eller hon befinner sig, om inte särskilda skäl talar emot det. I detta sammanhang bör emellertid påpekas att omhändertagandet skedde under natten mellan lördag och söndag och att det då förvarades ett flertal personer i arrestavdelningen. Polismyndigheten vill betona att om det är många personer som förvaras i polisens arrest, samt beroende på hur arbetssituationen ser ut, kan det vara svårt att tillmötesgå de intagnas önskemål som att t.ex. få kontakta anhöriga även om detta är något som vanligtvis kan ske.

Polismyndigheten anser, mot bakgrund av vad som framkommit i ärendet, att det inte kommit fram något som visar att de vidtagna åtgärderna varit felaktiga eller att handläggningen på något annat sätt brustit.

AA kommenterade polismyndighetens yttrande. Han uppgav bl.a. att han kan peka ut tre polismän som han hade ögonkontakt med och lugnt, sansat och gråtande frågade om tillåtelse att få kontakta sin fästmö. Han bad också att poliserna själva skulle ringa eller skriva ett sms, men de kunde ingenting göra.

Rättslig reglering

Förutsättningarna för omhändertagande av berusad

Den som anträffas så berusad av alkoholdrycker eller annat berusningsmedel att han eller hon inte kan ta hand om sig själv eller annars utgör en fara för sig själv eller någon annan får omhändertas av polisman (1 § LOB). Polis mannen ska så skyndsamt som möjligt anmäla åtgärden till sin förman. Har omhändertagandet inte redan upphört ska förmannen omedelbart pröva om åtgärden ska bestå.

(Se 5 § LOB.)

Underrättelse till närstående i sådana fall

Häkteslagen (2010:611) ska tillämpas på den som är intagen i polis arrest för förvar (1 kap. 3 §). Det gäller exempelvis den som har omhändertagits enligt LOB (prop. 2009/10:135 s. 182). Enligt 3 § häktesförordningen (2010:2011) ska en intagen som har berövats friheten på annan grund än misstanke om brott, i anslutning till att han eller hon tas in i en förvaringslokal, få tillfälle att underrätta närstående om var han eller hon befinner sig, om inte särskilda skäl talar mot det. (Se även artikel 24.8 i de europeiska fängsreglerna.) I ett allmänt råd till bestämmelsen i häktesförordningen anges att hänsyn till brottsoffer eller ett kontaktförbud kan utgöra särskilda skäl mot att medge en person rätten att underrätta en viss närstående (8 § Kriminalvårdens föreskrifter och allmänna råd för häkte, KVFS 2011:2).

Underrättelse till närstående i vissa andra fall

Underrättelse till närstående om frihetsberövanden ska ske även vid omhändertaganden på annan grund än berusning och i förundersökningar.

Bestämmelsen i 17 a § polislagen (1984:387) reglerar underrättelse till närstående när någon är skyldig att stanna kvar hos polisen vid omhändertaganden enligt polislagen och vissa andra lagar samt när någon har hämtats, medtagits eller annars är skyldig att stanna kvar för förhör under förundersökning (se 23 kap. 7–9 §§ rättegångsbalken). Underrättelse ska enligt bestämmelsen lämnas om den frihetsberövade begär det eller det annars finns skäl för det.

Bestämmelsen i 24 kap. 21 a § första stycket rättegångsbalken innebär att om någon frihetsberövats genom gripande, anhållande eller häktning ska någon av den frihetsberövades närmaste anhöriga eller annan närstående underrättas om frihetsberövandet så snart det kan ske utan men för utredningen. Den frihetsberövade behöver inte själv begära att underrättelse ska ske. Det är i stället

den ansvarige befattningshavaren som ska tillfråga den misstänkte om detta. Det är normalt tillräckligt att en person underrättas. (Se JO 2012/13 s. 165.)

Dokumentation

Krav på dokumentation av vad som förekommer i frågan om underrättelse till närstående följer, förutom av myndigheternas allmänna dokumentationsskyldighet, av 27 § polislagen (prop. 2007/08:47 s. 21). I förundersökningar gäller dessutom ett dokumentationskrav enligt 20 § förundersökningskungörelsen (1947:948). (Jfr även 5 § häktesförordningen om journalföring av verkställigheter.)

Bedömning

Syfte med underrättelse till närstående

Reglerna om underrättelse till närstående är avsedda att vara heltäckande för situationer när någon berövas friheten av polisen. De innebär en viktig rättssäkerhetsgaranti och tjänar ytterst syftet att vara ett skydd mot övergrepp från det allmännas sida gentemot den frihetsberövade. Andra syften är att närstående inte ska behöva oro sig över vart den frihetsberövade tagit vägen och att den som har frihetsberövats i många fall kan känna sig bättre till mods av vetskapen om att någon närstående vet var han eller hon befinner sig. (Se prop. 2007/08:47 s. 18 f. och JO 2012/13 s. 165.)

Polisens skyldigheter i fråga om underrättelse

Det nyss sagda innebär att så snart någon har frihetsberövats är utgångspunkten att underrättelse till närstående ska lämnas. Det ligger i sakens natur att myndigheten alltid, oavsett på vilken grund frihetsberövandet har skett, måste informera den frihetsberövade om innebörden av bestämmelserna.

Enligt häktesförordningens bestämmelse ska den som har omhändertagits enligt LOB och tas in i en förvaringslokal ges tillfälle att underrätta närstående om var han eller hon befinner sig. Det är polisens sak att på eget initiativ informera om och erbjuda den omhändertagne möjligheten att kontakta närstående. Skulle ordnings- eller säkerhetsskäl hindra detta, ska man tillfråga den omhändertagne om han eller hon vill att man från polisens sida lämnar underrättelsen (jfr JO 1980/81 s. 130).

En ordning som innebär att den omhändertagne tillfrågas om han eller hon vill att underrättelse lämnas till närstående innebär inte att polisen behöver lägga ned särskilt mycket arbete i saken. I första hand blir det fråga om att låta den omhändertagne ringa ett telefonsamtal eller skicka ett sms. Det bör också, i förekommande fall, vara upp till den omhändertagne att ange vem som ska underrättas genom polisens försorg och på vilket nummer det kan ske. Eftersom det är fråga om kortvariga omhändertaganden kan det i många fall vara tillräckligt med ett kontaktförsök.

Dokumentation

Från rättssäkerhetssynpunkt är det väsentligt att uppgifter i frågan om underrättelse till närstående dokumenteras. Det gäller exempelvis att information har getts till

den frihetsberövade och dennes inställning till underrättelse, samt att underrättelse lämnats eller grunderna för att underrättelse inte lämnats.

Kritik mot polismyndigheten m.m.

Av utredningen framgår att polismyndigheten inte erbjöd AA möjligheten att kontakta närstående och dokumenterade inte heller något i saken.

Polismyndigheten förtjänar kritik för detta.

Polismyndigheten anger att det kan vara svårt med hänsyn till resurssituationen att tillmötesgå krav från intagna om att få kontakta närstående. Jag vill framhålla att det inte är acceptabelt att resursbrist leder till att myndigheten prioriterar bort att följa bestämmelser som tillkommit till skydd för den enskilde.

Vad AA anfört i övrigt föranleder inget uttalande från min sida.